

Jaar van de Scholekster: sozen en slaapplaatsen

De eerste Scholeksters zijn alweer in het binnenland gesignaleerd. Ze gaan niet meteen naar hun broedterritoria, maar zitten eerst in groepen bij elkaar op traditionele plaatsen (kanaal, zandwinplas). Ik ben geneigd deze groepjes met het woord 'soos' aan te duiden. Toen ik recentelijk mijn binnenlandcollega's vroeg of sozen aldaar altijd slaapplaatsen zijn, leverde dat discussie op. Uiteindelijk ontstond toch een duidelijk beeld.

Soos of slaapplaats

Mijn definitie van een soos luidt 'een groep rustende Scholeksters op een vaste plek die alleen in de broedtijd wordt benut'. Die definitie is gebaseerd op mijn ervaringen op de kwelder van Schiermonnikoog. Voor hun voedselvoorziening zijn de Schiermonnikoogse Scholeksters afhankelijk van het wad, waar ze alleen met laagwater terecht kunnen. Buiten de broedtijd verzamelen ze zich tijdens hoogwater op de hoogwatervluchtplaatsen (HVP's), alwaar voornamelijk geslapen wordt. De vogels hebben dus geen dag/nacht ritme, maar een laagwater/hogwater ritme. Tijdens de broedtijd brengen territoriale vogels de hoogwaterperiode in hun territorium door. De onvolwassen vogels, in de zomer vaak makkelijk herkenbaar aan een witte keelband, overtuigen op HVP's op de oost- en westpunt van het eiland. Volwassen vogels zonder broedterritorium (en meestal ook partner), overtuigen in relatief kleine groepen verspreid over het broedgebied. In die groepen (sozen) wordt geslapen, agressief gedaan en soms gecopuleerd. Adulte Scholeksters met broedterritorium gaan overigens wel eens pitten in die sozen, vooral vroeg in het seizoen.

Het zou leuk zijn als de precieze locatie van die kustsozen van jaar op jaar zou worden vastgelegd. In principe zou dat in het nieuwe Slaapplaatsenproject kunnen, want HVP's zijn eigenlijk een soort slaapplaatsen. Aan de andere kant worden de HVP's ook geteld tijdens integrale Wadden- en Deltatellingen; we moeten dus eerst nog eens goed nadenken wat de handigste manier van gegevensverzameling is voor dat soort gegevens.

Oproep

Het Slaapplaatsenproject is in eerste instantie bedoeld voor groepen 's nachts slapende vogels. Als binnenlandse sozen van Scholeksters altijd slaapplaatsen zouden zijn, konden tellingen via het fonkelnieuwe project worden ingevoerd. Maar helaas, er zijn ook sozen waar de vogels overdag verblijven maar 's avonds niet slapen, en er zijn slaapplaatsen die overdag verlaten zijn. Daarom zijn er twee mogelijkheden:

- Als je de komende maanden overdag in het binnenland een groepje Scholeksters ziet, tel

die dan even en voer de gegevens (datum, tijd, locatie, aantal en liefst ook leeftijdsverdeling) in op www.telme.nl of waarneming.nl.

- Als je tijd hebt, ga dan later nog eens kijken of de vogels er ook slapen. Zo ja, dan kun je de aantallen die er slapen invoeren op de site van het Slaapplaatsenproject www.sovon.nl/default.asp?id=436.

- In Friesland worden dit jaar de slaapplaats-tellingen centraal gecoördineerd door Eddy Wymenga en Romke Kleefstra.

- Als mensen Scholeksterslaapplaatsen tellen, dan graag ook andere daar slapende vogels tellen, met name Grutto's en Kemphanen.

Meerwaarde door vaker tellen

Hoe vaker je telt, hoe waardevoller de gegevens. Daardoor is een beeld te krijgen van het aantalsverloop. Er is vaak een maximum in maart, daarna lagere aantallen, soms gevolgd door hogere aantallen aan het einde van de zomer (figuur 1). In het begin van het seizoen gaat het vooral om teruggekeerde broedvogels. Een dekkende telling van de sozen of slaapplaatsen in een groot gebied kan daarom een schatting opleveren van het aantal broedende Scholeksters daar.

Vermoedelijk worden sozen en slaapplaatsen in mei en juni vooral bevolkt door adulten zonder broedterritorium. De verhouding tussen de aantallen in maart en mei-juni kan dus een indicatie opleveren van het aandeel adulte niet-broedvogels in de populatie. En als de sozen en slaapplaatsen helemaal opdrogen in mei-juni, kan dit betekenen dat de populatie aan het uitsterven is. Volwassen Scholeksters keren jaar in jaar uit naar hun broedterritorium terug, ook als dit sterk in kwaliteit is gedaald. Zulke gebieden kunnen nog vele jaren méér broedende Scholeksters herbergen dan eigenlijk passen bij de kwaliteit van het gebied. Potentiële rekruten op zoek naar een eigen locatie laten het echter afweten. De opleving soms in juli (figuur 1) kan duiden op

vliegvlugge jongen. Bij Scholeksters voeren beide ouders hun jongen en gaan daar tot na het uitvliegen mee door. Vermoedelijk bezoeken vliegvlugge jongen en hun ouders nog enige tijd een soos of slaapplaats voordat ze naar de overwinteringsgebieden langs de kust trekken. Grote verschillen in broedsucces kunnen verklaren waarom er het ene jaar veel Scholeksters in juli op een soos of slaapplaats gezien worden en het andere jaar niet. Dit betekent dat we misschien een beeld kunnen krijgen van de totale productie aan vliegvlugge jongen in een gebied door alle sozen en slaapplaatsen te tellen en van alle vogels ook vast te stellen of het om jonge dan wel adulte vogels gaat.

Oude tellingen

De doorgewinterde vogelteller kan maar moeilijk langs een soos of slaapplaats fietsen zonder te tellen. Er bestaan dus heel wat historische soostellingen, waarvan ik sommige spontaan kreeg toen 2008 tot Jaar van de Scholekster werd uitgeroepen (zie figuur 1). Het zou leuk zijn om nog meer reeksen te ontvangen. Met een grotere dataset kun je bijvoorbeeld nagaan of in alle reeksen de juli-aantallen in 1995 laag waren en in 1998 hoog. Belangrijk is om een precieze aanduiding van de plaats te hebben en voor alle tellingen de datum, het tijdstip (of begin- en eindtijdstip) en het totale aantal (en liefst ook een aanduiding van de leeftijd) te geven. Een simpele Excel-sheet is voldoende. Opsturen naar: scholekster@sovon.nl

Bruno Ens

Figuur 1: Aantallen Scholeksters op een binnenlandsoos bij de Rijkerswoerdse Plassen in Arnhem, weergegeven voor 1995, 1998 en 2001. (gegevens Vincent de Boer)

